

AFONIYA, ONUN ETİOLOGİYASI VƏ SİMPOTOMOKOMPLEKSİ

Açar sözlər: *səs, afoniya, səs telləri, funksional afoniya, spastik afoniya*

Key words: *voice, aphony, sound wires, functional aphony, spastic aphony*

Ключевые слова: *голос, афония, голосовые складки, функциональная афония, спастическая афония*

Səs pozulmaları müxtəlif cür qruplaşdırılır. Səs pozulmalarının təsnifatı patologiyanın təbiətinə, lokalizasiyasına və həmçinin etiopatogenəzə əsasən təsnif olunur. Səs pozuntularının vahid təsnifatı yoxdur. Mövcud təsnifatlar müxtəlif prinsiplər əsasında aparılır. Bu pozulmaları bilmək müalicə metodlarının və nitq terapiyası işinin metodlarının seçilməsi üçün vacibdir. Səs pozulmaları vokal aparatında patoloji dəyişikliklər səbəbindən səsin olmaması və ya pozulmasıdır. Səsin patologiyası ümumiyyətlə iki formada təqdim olunur:

- 1) Afoniya;
- 2) Disfoniya.

Səs pozulmalarının P.S.Volkova və D.K.Vilson tərəfindən təsnifatı verilmişdir. Volkovaya görə səs pozulmaları boğazın sinir-əzələ aparatındakı dəyişikliklərin təbiətindən, ilk növbədə hipo və ya hipertoniklik şəklində özünü daha çox göstərən hər ikisinin birləşməsində, səs tellərinin hərəkətililiyindən və tonundan asılıdır. Volkova səs pozulmalarını iki qrupa böldü: üzvi və funksional.

- 1) Üzvi səs pozulmaları:

_mərkəzi (boğazın parezi və beyin qabığının iflici zamanı yaranan pozulmalar. Bu əsasən uşaqlarda serebral iflic zamanı özünü göstərir.);

_periferik (xroniki laringit zamanı disfoniya və afoniya, səs tellərinin parezi).

- 2) Səsin funksional pozulmaları:

_mərkəzi (funksional və ya psixogen afoniya);

_periferik (fonasteniya, hipo və hipertonik afoniya və disfoniya).

Səs itkisi bir insanın ünsiyyətini böyük dərəcədə məhdudlaşdırır. İşə, təhsilə və ictimai fəaliyyətə təsir edir. Gələcəkdə səs pozulmaları, səbəb xəstəliklərinə, depressiyaya çevrilə bilər. Afoniya səsin itkisidir, bu zaman insan yalnız pıçıltı ilə danışa bilər. Afoniya yunan sözüdür, mənası səsin tamamilə olmamasıdır. Bu mərkəzi sinir sisteminin üzvi pozulması ilə müşahidə olunur, lakin eyni zamanda bir sıra isterik psixozlara və nevrozlara səbəb ola bilər. Afoniyanın vaxtında və düzgün müalicəsi, səsin tez bir müddətdə bərpa olunmasına gətirib çıxarır.

Afoniyanın müxtəlif simptomları vardır, bu əlamətlərə aşağıdakılar aiddir.

- 1) Səsin itməsi,

- 2) Nitqin pıçıltıya çevrilməsi,

3) Səs tellərinin spazmı, yəni ağciyər əzələlərinin yığılması, çətin nəfəs ilə müşayiət olunan qırtlağın tamamilə daralması,

- 4) Boğaz ağrısı,

- 5) Udmaqda çətinlik (laringit spazmı nəticəsində meydana gəlir).

Afoniyanın yaranmasının müxtəlif səbəbləri vardır:

- 1) İltihabi proseslər (məsələn, laringit və səs tellərinin iltihabı və qıcıqlanması);

- 2) Bronxların iltihabı və ya xroniki laringit;

- 3) Peşəkar səs yorğunluğu (məsələn, peşə sahibi insanları məsələn: müğənnilər, müəllimlər, diktorlar və s.);

- 4) Səs tellərinin şişləri;

- 5) Səs bağlarının anadangəlmə pozulmaları;

6) Səs tellərinin zədələnmələri (məsələn, hər hansısa bir əməliyyat zamanı ümumi anesteziya altında traxeya və ya bronxlara xüsusi borular daxil edilməsi ilə qırtlaq zədələnmə bilər);

7) Xarici cisimlərin tənəffüs yollarına və səs tellərinə daxil olması (qida, dərmanların qəbulu zamanı yaranan boğulmalar nəticəsində);

- 8) Müxtəlif toksinlərin səs tellərinə təsiri (məsələn, tütün tüstüsü ilə çirklənmiş hava);

9) Psixoloji səbəblər (qəfil və güclü iğtişaşlar, isteriya, güclü qorxulu səslər). Bu zaman qırtlaq bağlanır, danışmaq qabiliyyəti yoxa çıxır;

- 10) Çox soyuq və yaxud çox quru havanın uzun müddət davam etməsi;

- 11) Yüksək və ya aşağı hərarətlərə məruz qaldıqda;

- 12) Mərkəzi sinir sisteminin zədələnmələri zamanı (məsələn, beynin hər hansı bir hissəsinin zədəsi);

Afoniyanın ağırlıq dərəcəsi asılı olaraq müxtəlif növləri var. Bu zaman yaranan xəstəliklər səsin tamamilə itirilməsinə səbəb olur. Bu xəstəliklərə, mədənin innervasiyasının pozulmasını aid etmək olar. Afoniyanın növləri aşağıdakılardır:

1) Laringeal afoniya-laringitə müxtəlif xəstəlikləri ilə özünü göstərir (laringeal şişlər, trioid hiperplaziyası və s.);

2) Paralitik afoniya-səsin yaranmasında iştirak edən əzələlərdə sinir pozulması ilə özünü göstərir;

3) Spastik afoniya-laringitə daxili əzələlərinin bir spazmı ilə meydana gəlir, əsas əlamətlərindən biri qırtlağın daralmasıdır. Əzələlərin daralması ilə, səs ötürmə qabiliyyəti demək olar ki, tamamilə yoxa çıxır. Səbəb kimyəvi və ya zəhərli yanmalar ola bilər;

4) Funksional və ya isterik afoniya-funksional afoniya psixoloji travma və ya uzun müddətli psixotraumatik vəziyyətə reaksiya olaraq qəfildən meydana gələn səs pozulmasıdır. Xroniki laringit kimi xəstəliklərdən sonra, beyin qabığının işində pozuntular, danışma aparatındakı uzunmüddətli stress, qorxu və ya əsəb sarsıntıları zamanı özünü göstərir. Psixogen afoniya və psixogen disfoniya ilə qarışdırılmalıdır. İ.Maksimovun (1987) dediyinə görə, isteriyanın polisimptomatik “nevroloji” formasıdır və isterik reaksiyalara meyilli insanlarda, ən çox qızlarda rast gəlinir. Funksional afoniyanı psixogenik və ya isterik adlandırmaq daha doğru olar. Müxtəlif araşdırmalara əsasən bu patoloji hal qız və oğlan uşaqlarında 5:3 nisbətində paylanır. Səs qəfildən yox olur, lakin diaqnostik əlamət kimi öskürək özünü göstərir. Başqaları ilə ünsiyyət zamanı pıçıldan istifadə olunur. Bəzən çox zəifdir, bir çox hallarda gərgin, bəzən isə kəskin səslər şəklində müşahidə olunur, lakin çox qısa, yüksək səs-küylü tonda olur.

Psixogen pozulmaların diaqnozu zamanı isə tədricən inkişaf edərək afoniya şəklində ortaya çıxır. Bu isə daha mürəkkəb bir haldır. Bu tip pozulmalar, ruhi xəstə insanlar üçün xarakterikdir və yuxarı tənəffüs yollarının iltihabı xəstəlikləri zamanı özünü göstərir. Xəstə vaxtında bir mütəxəssislə məsləhətləşməsə, funksional afoniya uzun müddət bir dayaq qazana bilər, bu da səsin bərpasında böyük çətinliklərə səbəb olur.

Funksional afoniyanın aradan qaldırılması üçün bərpəedici məşqlərdən istifadə olunur ki, bunun əsasını rasional psixoterapiya təşkil edir. Söhbət şəklində aparılan ilk dərisdə onun səsinin bərpa olunacağına, əslində, yalnız istifadə etmək qabiliyyətinin pozulduğuna inandırmaq lazımdır. Səs aparatının normal olduğunu izah etmək lazımdır, çünki uzunmüddətli uğursuz müalicə ilə çoxları ciddi laringeal xəstəlikdən əziyyət çəkdiklərini fikirləşirlər. Hansı əlamətin səs pozulmasına səbəb olduğunu tapmaq və onu həll etmək üçün yollar tapmağa çalışmaq məsləhətdir. Söhbət rahat, lakin kifayət qədər ciddi formada aparılmalıdır. İlk dərisdə səsin varlığını nümayiş etdirmək son dərəcə əhəmiyyətlidir. Funksional afoniyanın aradan qaldırılması üçün vahid universal metod yoxdur. Səsin bərpa edilməsinin müxtəlif üsullarından istifadə olunur. Davamlı səssiz öskürək bu cəhdlərin əsası ola bilər. Qeyd etmək lazımdır ki, funksional afoniya təkrarlanmağa meyillidir, çünki onlar yalnız bir nevrotik vəziyyət zamanı özünü göstərir. Hər hansı emosional stress zamanı afoniya yenidən yarana bilər. Buna görə də, səssiz bir ünsiyyət qurmağa başladıqdan sonra bütün xəstələrlə hipotonik pozulmalarda səsin bərpası metodu üzrə bir fonopedia kursu aparmaq məsləhət görülür. Bu cür dərslərdən əvvəl, səsin tam ötürülməsi kursu bitdikdən sonra hər hansı bir pozulma olmaması lazım olduğuna dair bir ciddi fərziyyə verilməlidir. Bu vəziyyətdə fonopediya kursuna psixoterapevtik, profilaktik, daha doğrusu, quraşdırma üsulu kimi baxılmalıdır. Reabilitasiya təliminin müddəti orta hesabla 2 aydır. Səs bərpasının mürəkkəbliyi, uzun müddət davam etməsi pozuntunun yaranma vaxtından, səhv ilkin diaqnozdan, uğursuz müalicədən daha çox asılıdır.

Afoniya olub-olmadığını aşkara çıxarmaq üçün diaqnostika aparmaq vacibdir. Diaqnostikadan sonra afoniyanın nə zaman yarandığı, hansı ağırlıq dərəcəsi olduğunu bilmək mümkündür. Diaqnostika zamanı aşağıdakı proseslər yerinə yetirilməlidir. Səsin itməsi halı zamanı otolaringoloqa müraciət etmək lazımdır.

1) Xəstəliyin tibbi tarixinin təhlili (anamnez). Yəni uşaqda bu səs pozulması, səsdə ilk dəyişikliklər nə vaxtdan ortaya çıxıb, ailədə, yaxın qohumlarda belə bir xəstəliyin olub-olmaması araşdırılır. Uşaqda səsin, nitqin inkişafı neçə yaşında olması, hər hansısa bir gecikmənin olub-olmaması yoxlanılır,

2) Ümumi müayinə yaxud kompleks müayinə zamanı limfa düyünlərinin müayinəsində yolxucu bir xəstəliyin əlamətinin olub-olmaması, səsin inkişafında hansı orqanlar iştirak edirsə hər biri ayrı-ayrılıqda yoxlanılır,

3) İltihabı prosesin patogenini təyin etmək üçün qarın boşluğunun mikroskopik müayinəsi,

4) Laringoskopiya (xüsusi bir zond ilə bağırsağın müayinəsi. Bu müayinə səs tellərinin nə qədər işlək olduğunu, iltihabın, şişlərin və ya digər patologiyaların olub-olmadığını müəyyən etməyə imkan verir),

5) Ultrasəs müayinəsi,

6) Rentgen müayinəsi,

7) Maqnit-rezonans görüntülmə,

8) Kompüter tomoqrafiya,

9) biopsiya,

10) CT və roentgenoqrafiya diaqnozu dəqiqləşdirmək üçün tələb oluna biləcək əlavə tədbirlərdir.

Afoniyanın səbəbini çox vaxt müəyyənləşdirmək çətindir, buna görə bir terapevtlə əlaqə saxlanmalıdır. İlk müayinə və müayinənin nəticələrinə görə, əgər bir şəxsdə afoniya pozulması olarsa, bu mütəxəssislərə müraciət etməsi lazımdır:

- 1) KBB (ENT mütəxəssisi),
- 2) Onkoloq,
- 3) Psixiatr,
- 4) Dermatoveneroloq,
- 5) Vərəm mütəxəssisi,

Laringeal sinirin iflici nəticəsində afoniya həmişə müalicə olunmur, təkmilləşmə yalnız buna səbəb olan səbəbi aradan qaldırmaq mümkün olduqda baş verir (məsələn, laringeal siniri sıxışdıran özofagisin bir şişinin çıxarılması).

Səsin bərbası üçün bir sıra tədqiqat işləri aparılmışdır. L.S.Volkovanın, E.S.Almazovanın, S.L.Taptapovanın, M.E.Xvat-sevin tədqiqatlarında səsin korreksiyası metodlarına geniş yer verilmişdir. Onlar öz araşdırmalarında hər bir səs pozulmasının korreksiyasında müxtəlif metodların adlarını vermişlər. Səs pozulmasının erkən aşkar edilməsi onun tez aradan qaldırılmasına müsbət təsirini göstərir. Afoniyanın müalicəsi zamanı aşağıdakı proseslərdən istifadə olunur:

- Kliniki istiqamət,
- Fzioterpevtik,
- Psixoterapiya,
- Loqopedik, fonoloji məşğələlər.

Klinik istiqamət müxtəlif həkimlər-otolaringoloq, LOR, foniatr tərəfindən həyata keçirilir. Klinik istiqamətə aiddir:

- _Cərrahi müdaxilə,
- _Dərman müalicəsi

Fizioterapevtik istiqamətə aiddir:

- _Səs terapiyası masajı,
- _İdman terapiyası.

Loqopedik məşğələlər loqopedlər tərəfindən həyata keçirilir. Loqopedik məşğələlər prosesinə daxildir

- _Tənəffüs və ya nəfəs məşğələləri,
- _Artikulyasiya məşğələləri,

_Fonoloji məşğələlər (Vokal çalışmaları-səsin bütün fiziki parametrləri üzərində iş: səsin tembri, gücü, müddəti, diapazonu, səsin intonasiyalı tərəfi)

Ədəbiyyat

1. Z.M.Əzizova, R.Q.Cəfərova, Ş.N.İsamayılov "Loqopediyanın nəzəri əsasları haqqında ümumi məlumat" 2008.
2. Е.Радциг "Нарушения голоса у детей и подростков и их лечение гомеопатическим препаратом гомеовокс" 2009.
3. Д.К.Вилсон "Нарушения голоса у детей" Медицина, 1990.
4. Волкова "Логопедия".

The etiology and symptom complex in aphony

Summary

Aphonia is the loss of voice, in which case a person can only speak in a whisper. Aphonia is a Greek word, in which case diction is possible, but the sound is completely silent. Aphonia can be caused by a cold, tumors of the vocal cords, damage to the vocal cordstoxic effects, psychological causes. There are different degrees of severity of aphonia.

Этиология и симптомокомплекс при афонии

Резюме

Афония-это потеря голоса, и в этом случае человек может говорить только шепотом. Афония-это греческое слово, в этом случае дикция возможна, но звук совершенно тихий. Афония может быть вызвана простудой, опухолями голосовых связок, повреждением голосовых связок, токсическими эффектами, психологическими причинами. Существуют разные степени тяжести афонии.

Rəyçi: dos. S.Aslanova

Göndərilib: 18.05.2020

Qəbul edilib: 21.05.2020